

"כאשר זמם". אך בנוגע לכשרות העדות עצמה, די בפחות מכך כדי שתיבטל העדות. שאם למשל העד שאמר "בשלש" הוזהר על שלישית ורביעית וחמישית, מיד בטלה העדות. שאם יטען שהוא טעה לאחור, והמעשה היה קודם השעה השלישית, (329) לא נוכל לצרף את עדותו לעד השני שאמר "בחמש", משום שיש ביניהם הפרש של יותר משלש שעות, (330) שאפילו לרבי יהודה אין אדם טועה עד כדי כך. רש"י].

ודנה הגמרא עתה, כיצד ליישב את משנתנו לפי הדיעות שנאמרו לעיל בשיעור הזמן שאדם עלול לטעות.

תנן: רבי מאיר אומר: אוכלין כל חמש ושורפין בתחילת שש.

רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש.

ומקשינן: לאבי אליבא דרבי מאיר, דאמר אין אדם טועה ולא כלום, ניכול כולה שית!

מעיקרא טפי, היינו צריכים לתת לו עוד שעה, והיא השעה האחרונה של הלילה. שהרי לפי רבי יהודה אדם עלול לטעות אפילו בשלש שעות.

אלא שבין יממא לליליא לא טעו אינשי. וגם נותנים לו את השעה הרביעית והחמישית והששית [שהוא יכול לטעון שנתכוין לסוף שלש].

וזה שאמר "בחמש", נותנים לו את השעה השנייה והשלישית והרביעית [שמא התכוין לתחילת חמש], וגם את השעה הששית.

ובדין הוא דניתב ליה לקמיה טפי, היינו צריכים לתת לו עוד שעתיים קדימה, **אלא** שרבי יהודה עצמו אמר בכרייתא שאין לטעות בין השעה החמישית לשביעית, לפי **שבחמש**, חמה עומדת במזרח הרקיע, ואילו **בשבע**, חמה עומדת במערב הרקיע. (328)

[וכל האמור לעיל בשיעור הזמן שנותנים לעדים, הוא רק כדי להציל אותם מעונש של

אחרת, על זה היה קשה לגמרא שנתלה בטעות העדים.

ועל דרך זה הוא מתרץ גם כן את קושיית התוספות בהערה הקודמת, כיון שהעדים המזימים כיוונו לאותה שעה אין תלות בהם שטעו.

329. שאינו יכול לטעון שהיה בשעה ששית, כי לגבי קיום העדות אנו אומרים "אילו דייקנן" ושמא התכוין לתחילת שש, ויש כאן יותר משלש שעות חסר משהו, עד לתחילת שש.

330. שכאמור, לגבי קיום העדות צריך לחשוש שמא התכוין לתחילת חמש.

זוממים עד שיזומו שניהם?]

ותירצו על פי דבריהם לעיל בד"ה אלא, שאין תולין כלל ששני העדים טעו. ולכן גם כאן אין תולין ששני העדים המזימים טעו בנוגע לזמן שהם אומרים "עמנו הייתם". תוס' ד"ה לרבי.

328. בתוס' רבינו פרץ, מבאר למה לא דיברה הגמרא על אופן רגיל ששני העדים מכוונים לאותה שעה, ולמה צריך להביא כאן את מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה? אלא שהגמרא מלכתחילה לא הקשתה על אופן ששניהם מכוונים לאותה שעה שאז ודאי אין תולין שהם טועים. רק על האופן של המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה שכל אחד מהעדים אמר שעה

ולחך לישנא בתרא דאביי נמי, דאמרת אליבא דרבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו, ניכול עד סוף חמש, וירחיק כל השעה הששית, ומשהו מהשעה החמישית. ומדוע גזר רבי יהודה על כל השעה החמישית? (332)

אמר אביי: עדות מסורה לזריזים. שאין אדם בא להעיד בדיני נפשות אלא אם כן הוא בקי בשעות, שהרי הוא יודע שסופו להחקר בדרישות וחקירות. ולכן הוא אינו טועה אלא בשיעור מועט.

אבל דין אכילת חמין, לכל אדם הוא מסור. ואף לאנשים שאינם בקיאים בשעות. לכן הוצרכו לגזור אף בשיעור זמן רב יותר.

ותו מקשינן: ולרבא אליבא דרבי מאיר,

שיהא מותר לאכול חמין בכל השעה הששית.³³¹ שהרי מן התורה אין החמין אסור אלא מתחילת השעה השביעית. ומדוע גזרו חכמים והרחיקו שלא יאכל לפני כן, כיון שאין חשש כלל שיבאו אנשים לטעות בזמן?

ולחך לישנא בתרא דאביי נמי, דאמר רבי מאיר אדם טועה במשהו, תקשי, ניכול עד סוף שית, וירחיק רק משהו בסוף השעה הששית. ומדוע אסרו את כל השעה הששית?

וכן קשיא לאביי אליבא דרבי יהודה, דאמר אדם טועה בחצי שעה, ניכול עד פלגא דשית [עד חמש שעות וחצי], ודי בהרחקה של חצי שעה, שהוא שיעור הזמן שאדם עלול לטעות!

שתשביתו משמע שלא כדרך הנאתו דהיינו אכילה. וכן כתב הרמב"ן במלחמות לעיל [ג א מדפי הרי"ף] "שאיין לך דבר בתורה שצריך השבתה ומותר באכילה".

וראיה לזה ממה שאמרה הגמרא לעיל [יא א] "הוא עצמו מחזור עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה" הרי שהחזיר אחר השריפה מעידה על איסור האכילה שבו, ולכן אין לחשוש שמא תוך כדי הבדיקה יבא לאכול ממנו. שאם אתה אומר שבשעה שהוא שורפו מותר לאכול ממנו, אין השריפה מהוה סימן לאיסור האכילה.

332. גם אם היה טועה בשתי שעות, היה קשה שיהא מותר לאכול לפי רבי יהודה עד סוף חמש. שהרי רבי יהודה עצמו אומר לגבי עדות [לעיל יא ב] שאם עד אחד אומר בחמש שעות והשני בשבע, עדותן בטלה, משום שאין אדם טועה בין חמש לשבע, שהרי בחמש החמה

331. לאו דוקא כל שש, שהרי צריך לשרוף את החמין בתוך שש, כי מיד בתחילת שבע עוברים עליו ב"תשביתו". אלא עד קרוב לסוף שעה ששית. תוס' ד"ה ניכול.

רבינו דוד חולק על התוספות, אלא שמשמעות "אך ביום הראשון תשביתו" היינו שיעשה הביעור בתחילת שעה שביעית, ומן התורה מותר לאכול כל שעה ששית, ודברי הגמרא הם כפשוטם.

עוד הביא מהרמב"ן, שסובר אף הוא כתוס' שצריך לבער החמין מן התורה קודם שיתחיל שעה שביעית. ואף על פי כן כתב שאפשר לפרש הגמרא כפשוטה שיאכל כל שעה ששית, שהרי האכילה עצמה היא הביעור.

והקשה עליו, שאם הוא מצוה מן התורה לבער בשעה ששית, ודאי שאסור אז לאכול, שהרי השבתה אין משמעה אכילה? [ראה לקמן כח ב בתוס' ד"ה רבי שמעון שכתבו גם כן

ותו מקשינן: ולרבא אליבא דרבי יהודה, דאמר אדם טועה שלש שעות חסר משהו, מתחילת ארבע שעות לא ניכול, כדי שירחיק שלש שעות מהזמן שאסור מן התורה, ומדוע הוא מתיר לאכול בשעה הרביעית?

ומשנינן: הרי שמענו לרבי יהודה עצמו שסובר שבין חמש לשבע אין אדם טועה. כי בחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב, וכל שכן שאינו טועה בין ארבע לשבע.

ושוב מקשינן: אי הכי, בחמש שעות נמי ניכול עדיין חמץ, שהרי כאמור אין אדם טועה בין חמש לשבע?

תרגמה [ביאר ותירץ] אבי אליבא דרבא, שרק לענין עדות סובר רבי יהודה שאין העדים טועים בין חמש לשבע, כי עדות מסורה לזריזים. אך בחמץ, שהוא לכל אדם מסור, טועה הוא אף בכך.

ומכל מקום, אין הוא טועה בין ארבע לשבע

דאמר אדם טועה שתי שעות חסר משהו, מתחילת חמש לא ניכול, וירחיק שתי שעות מזמן האיסור של תורה. ומדוע לא גזר רבי מאיר אלא על השעה הששית בלבד?

ומשנינן: אין לטעות בין השעה החמישית ושביעית, משום שבחמש חמה במזרח, ובשבע חמה במערב.

ומקשינן: אי הכי, בשית נמי ניכול! שהרי גם בין שש לשבע אין לטעות, כי בשש עדיין לא נטתה החמה לצד מערב אלא היא עומדת באמצע הרקיע, והצל אינו נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא תחתיו, ואילו בשבע החמה נוטה כבר לצד מערב?

ומשנינן: אמר רב אדא בר אהבה: בשעה שית, יומא בקרנתא קאי, החמה עומדת באמצע הרקיע, והיא קרובה לנטות למזרח, וקרובה לנטות למערב. ואי אפשר לעמוד במדויק להיכן היא נוטה, לכן אפשר לטעות בין שש לשבע. (333)

שאי אפשר לטעות בין חמש לשבע, שהרי בחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב. הרי אפשר שהמעשה היה בחמש וחצי, וזה שאמר בחמש התכוין לסוף חמש וטעה בחצי שעה, וזה שאמר בשבע התכוין לתחילת שבע, ואף הוא טעה בין חמש וחצי לתחילת שבע, שהרי אנו אומרים עתה שאדם עלול לטעות בין שש לשבע?

ותירצו, שזה שהגמרא אומרת כאן שאפשר לטעות בין שש לשבע, זה רק לגבי חמץ המסור לכל, אבל בעדות המסורה לזריזים, אף בכך אינם טועים.

או שאביי אינו סובר כלל את התירוץ של "שית יומא בקרנתא קאי". שהרי הגמרא מתרצת

במזרח, ובשבע החמה במערב. ואם כן, אין חשש שאם נתיר לו לאכול חמץ בחמש יטעה על השעה השביעית שהיא חמישית. תוס' ד"ה ולכך.

333. מקשים התוספות: לפי אביי בלישנא קמא שמפרש דברי רבי יהודה, שלכן בעד אחד אומר בשלש שעות והשני אומר בחמש עדותן קיימת, משום שאדם טועה בחצי שעה, ואנו תולין שהמעשה היה בשלש ומחצה, וזה שאמר בשלש התכוין לסוף שלש, וזה שאמר בחמש התכוין לתחילת חמש, וכל אחד טעה רק בחצי שעה. אם כן מדוע אומר שם רבי יהודה שאם אחד אומר בחמש, והשני בשבע עדותן בטלה, משום

אחת שיהא פנוי ללקוט בה עצים לצורך השריפה שבשעה הששית, שאם היה מותר לו לאכול אז חמץ, לא היה נזכר להכין עצים, אך עתה שהוא אסור באכילת חמץ, הוא שם לב לכך.

איתוביה רבינא לרבא מהא דתניא: **אמר רבי יהודה: אימתי** אני אומר שאין ביעור חמץ אלא שריפה? דוקא **שלא בשעת ביעורו** של החמץ, דהיינו, בכל שעה ששית,⁽³³⁴⁾ שהוא עדיין אינו אסור מן התורה. **אבל בשעת ביעורו**, מתחילת שבע, שהוא כבר אסור מן התורה, **השבתתו בכל דבר**, ולא רק בשריפה.

ואם כן, מדוע הוא צריך לטרוח וללקוט עצים? והרי אם אין לו עצים מן המוכן, ימתין עד השעה השביעית, ואז לא יצטרך לשורפו, אלא יוכל לבערו בכל דרך שהיא?⁽³³⁵⁾

אלא, אמר רבא: טעמו של רבי יהודה,

כמו בין תחילת שלש לסוף חמש, שלפי רבי יהודה טועה אדם בכך]. כי בכל זאת יש לו סימן על ידי החמה שלא לטעות עד כדי כך, שהרי בארבע החמה עדיין רחוקה הרבה מצד מערב, ורק בין חמש לשבע הוא עלול לטעות.

ורבא עצמו אמר [ליישב את שיטתו]: לעולם אף בחמץ אף שהוא מסור לכל סובר רבי יהודה שאין חשש שיטעה אדם בין חמש לשבע, משום שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב. ומה שהוא אסור לאכול בשעה חמישית, **לאו היינו טעמא דרבי יהודה** כמו שסברנו, משום שהוא עלול לטעות בזמן.

אלא, רבי יהודה לטעמיה, דאמר לקמן [כא א]: **אין ביעור חמץ אלא שריפה**, והוא חולק על רבנן שסוברים "השבתתו בכל דבר".

ולכן אסרו חכמים לאכול חמץ בשעה חמישית, **כי יחבו ליה רבנן** [נתנו לו] **שעה**

השבתתו בכל דבר.

והטור שם הקשה על הרא"ש מרש"י לקמן [כז ב] ד"ה שאם שמשמע שאפילו שלשים יום קודם לפסח צריך לשרוף דוקא לפי רבי יהודה? וראה בית יוסף שם וקרבן נתנאל על הרא"ש [ח] שיישבו דעת הרא"ש.

335. כך מפרש רש"י. התוספות הקשו עליו כמה קושיות:

א. איך ימתין עד השעה השביעית עם הביעור? הרי הגמרא אומרת לעיל שרבי יהודה גוזר שלא לבדוק את החמץ לאחר שש, שמא תוך כדי התעסקותו בחמץ יבא לאכול ממנו. ומהאי טעמא גם אין לו להמתין ולא לבערו עד אז, שמא יבא לאכול בשעת הביעור?

זאת רק לפי רבא. תוס' ד"ה בשית.

מהר"ם חלאוה מתרץ שכדי להכשיר את העדות הזו אנו צריכים להחשיב את השעה הששית כאילו היא חמישית [ביחס למצב השמש] לגבי זה שאמר חמש, ואילו לגבי זה שאמר שבבע היא נחשבת כאילו היא שביעית, וזה תרתי דסתרי.

334. הרא"ש בפרק כל שעה [ג] כתב שרש"י מודה שבשעה חמישית מבערו בכל דבר.

וכתב הבית יוסף [תמה], שהרא"ש דייק מדברי רש"י שכתב "שלא בשעת ביעורו" היינו בתחילת שש וכל שש, ולא כתב שהוא קודם שעה שביעית, משמע שדוקא בשעה ששית, אבל קודם לכן שהוא מותר בהנאה אף מדרבנן,

שאו עלולים לטעות אף בין חמש לשבע, ולכן גזרו בכל ערב פסח שלא לאכול חמץ

גזירה משום יום המעונן שאין השמש זורחת בו, ואי אפשר לדעת לפי השמש את השעה,

לאכלו ולמוכרו לנכרי מן התורה, ולמה יאסור רבי יהודה לזרותו לרוח או להטילו לים? ואין לומר שרבי יהודה סובר שעל ידי פירור והטלה לים עדיין אינו נחשב מבוער מן העולם כיון שהפירורין קיימים במקום שהם נמצאים. שאם כן, למה התיר רבי יהודה בשבע לזרות לרוח ולהטיל לים. אלא על כרחך, שבזה לא נחלקו רבי יהודה וחכמים שזה נחשב כמבוער מן העולם, ואם כן קשה, למה יגרע זרייה לרוח והטלה לים מאכילה או מכירה לנכרי?

ועל כרחך צריך לומר לפי רש"י, שבאמת מודה רבי יהודה שיותר בשעה ששית לזרות לרוח ולהטיל לים, אלא שלא קיים בכך מצות עשה של השבתה, אלא שעשה מעשה להנצל שלא יעבור על עשה דהשבתה לאחר שש, ולא יעבור על לאו דבל יראה בפסח. אבל אם שורפו באש, אז הוא מקיים מצות עשה בפועל בשריפתו. ותהיה מצות עשה זו רשות, שאם קיימה, עשה מצוה, ואם חיסר לא עבר על מצוה.

ובמכתב [נדפס בחזון איש על הש"ס] סתר את תירוצו, שאם יש לו שכר בעולם הבא עבור השריפה, היה ראוי להמנע מלאכול חמץ בערב פסח ולמכור לנכרי, רק לשרוף. וסיים: והנה נשאר לנו דברי רש"י בלא פתרון.

עוד הקשה רבינו דוד על רש"י: הרי בשעה ששית יכול עדיין לבטלו כדיבורו מן התורה, ומה גרע מפרר וזורה לרוח שהוא מבטלו על ידי מעשה מביטול כדיבור?

וכן הקשה בפני יהושע [לקמן כז ב ד"ה יא.א]. וראה קהילות יעקב [א] ישוב לקושיא זו. הצל"ח והרש"ש הקשו על רש"י: אם אפשר להמתין עד שבע עם השריפה, למה צריכה הגמרא להקשות מצד שרבי יהודה סובר שאז השבתתו בכל דבר? הרי בלאו הכי היה

ב. הרי במשנה הקודמת קורא רבי יהודה לשעה ששית "שעת ביעורו", ומדוע כאן נפרש "שעת הביעור" לשעה השביעית?

ג. הרי כל המקור של רבי יהודה שצריך לדקא לשרוף את החמץ הוא משריפת נותר. ושם רק לאחר שהוא נאסר באכילה ונעשה נותר חלה עליו מצות השריפה, ומדוע כאן החיוב לשרוף הוא דוקא קודם זמן האיסור?

ולכן הם מפרשים להיפך: "שלא בשעת ביעורו", היינו לאחר שש שאינו זמן הביעור כיון שרוב העולם מבערים בשש כתיקון חכמים. ורק אז סובר רבי יהודה שחמץ טעון שריפה, שהרי, כאמור, כל הטעם של רבי יהודה הוא משום שלומדים חמץ מנותר, ובנותר רק אחר זמן האיסור הוא טעון שריפה. אבל "בשעת ביעורו", דהיינו בשעה ששית, שאז כל העם מבערים את החמץ, השבתתו בכל דבר. כיון שאינו מחוייב לבער אז את החמץ רק מדרבנן, אין צריך דוקא שריפה.

ולפי זה מבוארת קושיית הגמרא מדוע היו צריכים לתת לו פנאי ללקוט עצים לצורך שריפת החמץ, הרי בשעת ביעורו הרגיל, דהיינו בשעה ששית, אין צריך דוקא שריפה אלא יכול לבער את החמץ בכל דרך שהיא. תוס' ד"ה אימתי.

ובחידושי הר"ן הקשה עוד על שיטת רש"י שבשעה ששית מצוה לשרפו מן התורה: איך יתכן דבר שהוא מותר שיהא מצוה לשרפו?

ובדומה לזה הקשה רבינו דוד, שהרי בשעה רביעית וחמישית מודה רש"י שהשבתתו בכל דבר [כשיטת הרא"ש בהערה הקודמת], ומה היתרון בשעה ששית שאף היא מותרת מן התורה?

גם החזון איש [קנד לדרך כז ב] עמד על הקושי בדברי רש"י, שהרי בשעה ששית מותר

(336) בשעה חמישית.

לכל היא. ואין חשש שיבאו לטעות על שעה שביעית שהיא שעה רביעית. (337)

תנו רבנן: שעה ראשונה היא זמן של מאכל "לודים" [שם אומה של אוכלי אדם, רש"י שבת י א], ורעבתנים הם וממהרים לאכול.

שעה שניה היא זמן של מאכל ליפסטיין, אף

ומקשינן: אי הכי, אפילו בארבע שעות נמי לא ניכול? שהרי לפי רבי יהודה, אדם עלול לטעות אף בשלש שעות באופן שאין היכר לפי השמש?

ומתצינן: אמר רב פפא: שעה ארבע כולם בקיאים בה אימתי היא, מפני שזמן סעודה

שריפה. ועיקר הלימוד מנותר הוא בכך שחמץ מצותו בשריפה. אך בזמן שיש איסור במה שמשנהו, אינו דוקא בשריפה. שהרי גם בנותר, מצותו בשריפה היא דוקא בזמן שאין עליו איסור בשהיתו.

ובדומה לזה כתב האור שמח הלכות חמץ ג יא, שלפי רש"י לומד רבי יהודה מנותר, שכמו בנותר אין שורפין אותו קודם שנעשה נותר משום שהוא קדוש ואסור לאבדו, כך בחמץ המצוה לשורפו דוקא קודם זמן איסורו, שאילו לאחר מכן הרי הוא עובר בכל יראה. [כלומר, שזה כאילו עצם השריפה הוא איסור, שהרי אסור לו בכלל להשהותו אז].

336. אבל לגבי עדות לא תלינן שמא היה יום המעונן, ולכן טעו בין חמש לשבע. כיון שרוב ימים אינם מעוננים, אין הולכים אחר המיעוט להחמיר ולקיים העדות, שהרי ספק נפשות להקל. תוס' הרשב"א.

337. טעם זה לא שייך אלא לענין חמץ, שהוא ענין של אכילה, ובדבר הנוגע לאכילה יש לאדם סימן על ידי זמן הסעודה. אבל בדברים אחרים, כגון בעדות, לא שייך הטעם הזה. ולכן סובר רבי יהודה, שאם עד אחד אומר "בשלש" והשני "בחמש", עדותן קיימת, משום שאדם עלול לטעות בין שעה שלישית לחמישית. ולא אמרינן כיון שבאמצע יש את השעה הרביעית שכולם

אפשר לשאול, למה צריך להכין עצים בשעה חמישית, הרי יכול לעשות זאת בשעה ששית, ולשרוף רק בתחילת שבע?

השפת אמת כתב, שלפי רש"י הדמיון לנותר הוא, כמו שבנותר, מלבד המצוה לבער לאחר שנעשה נותר, יש גם מצוה לבערו קודם סוף זמנו, או באכילה, ואם אינו יכול לאכול צריך לבערו בשאר ביעור כדי שלא ישאר ממנו עד הבקר [ראה שם בהגה"ה שמקשה, הרי אפילו קדשים שנפסלו, אם אין פסולין בגופן צריך עיבור צורה], ובודאי שהביעור הזה שהוא קודם זמן איסורו אינו דוקא בשריפה, שרק כאשר נעשה כבר נותר דינו בשריפה ולא קודם. והגדר בזה הוא, שכאשר כל הביעור הוא כדי שלא יעבור עליו בשהיתו, אז צריך לבער בכל מיני ביעור, וביעור זה אינו מטעם מצות שריפה אלא כדי שלא יקיימנו באיסור. ואילו לאחר שנעשה נותר, וכבר אין עליו איסור במה שמשנהו, אז מצותו בשריפה. והוא הדין חמץ, יש בו את שני הזמנים הללו:

לאחר זמן איסורו, שאסור להשהותו, השבתתו היא בכל דבר, שביעור זה אינו מצוה, אלא רק כדי שלא יעשה איסור, והרי זה כמו נותר קודם זמנו.

ואילו קודם זמן האיסור, הוא דומה לנותר לאחר זמן האיסור, וכמו שם, לאחר שנעשה נותר ואין עליו איסור בשהיתו, מצותו בשריפה, הוא הדין בחמץ קודם זמן האיסור צריך דוקא

הרי הוא כזורק **אבן לחמת**. כלומר, שהאכילה אז מזיקה לגוף האדם. (338)

אמר אביי: לא אמרן שהוא כזורק אבן לחמת, **אלא דלא טעים מידי בצפרא**, שלא טעם כלום בבקר. **אבל אם טעים מידי בצפרא, לית לן בה**, שאף אם יאחר את סעודתו לאחר שעה ששית, עדיין הוא מועיל לגוף.

אמר רב אשי: כמחלוקת בעדות כשם שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בעדות, שלפי רבי יהודה אדם טועה בזמן, יותר מלפי רבי מאיר, **כך מחלוקת בחמץ**. שלכן מקדים רבי יהודה את זמן איסור אכילת חמץ בשעה אחד מרבי מאיר, משום שלדעתו אדם עלול לטעות בזמן, יותר מלפי רבי מאיר.

ותמהינן: **פשיטא!** שהרי היינו הך דאמרין ללעיל ליישב את הסתירה בין המחלוקת בעדות למחלוקת בחמץ?

ומשנינן: **הא קא משמע לן, דשינויי דשנינן שינויא הוא**. שכל התירוצים שאמרנו לעיל

הם רעבתנים, אלא לפי שהם ערים כל הלילה, הם ישנים עדיין בשעה הראשונה ואוכלים רק בשעה שניה.

שעה שלישית היא זמן של **מאכל יורשין**, אנשים שירשו הון רב, ואינם צריכים לדאוג לפרנסתם, לכן הם מקדימים לאכול.

שעה רביעית היא זמן של **מאכל פועליו**.

שעה חמישית היא זמן של **מאכל תלמידי חכמים**.

שעה ששית היא זמן של **מאכל כל אדם**.

ומקשינן: **והאמר רב פפא לעיל: שעה רביעית זמן סעודה לכל היא**, ואילו בברייתא נאמר ששעה ששית היא זמן מאכל אדם?

ומשנינן: **אלא, איפוך [הפוך] וגרוס כן בברייתא: רביעית מאכל כל אדם, חמישית מאכל פועלים, ששית מאכל תלמידי חכמים**.

ומסיימת הברייתא: **כל האוכל מבאן ואילך,**

שלכאורה מהסוגיא כאן משמע שהשש שעות נחשבים מעלות השחר, שהרי הגמרא משהו זאת לענין חמץ שמחשיבין את השעות מעלות השחר. אך במקום אחר משמע שמחשיבין את השש שעות משעה שהוא קם ממיטתו.

וצריך לומר, שאמנם עיקר החשבון הוא משעה שקם ממיטתו, ואף על פי כן מדמה הגמרא לחמץ, משום שרוב העולם קמים בעלות השחר [ולכן, השעה הרביעית של זמן סעודה מתאימה עם השעה הרביעית לגבי אכילת חמץ]. ואם כן, יש ליישב המנהג שלפעמים בשבת ויום טוב מאחרים את הסעודה לאחר שעה ששית, משום שמחשיבין משעה שקמים

בקאים בה לפי שהיא זמן סעודה לכל, אין הוא טועה בין השעה השלישית לחמישית. תוס' ד"ה ארבע.

338. רש"י שבת [י א]. והוסיף, שנראה לו שאינה מזיקה לגוף האדם, אלא שאינה מועילה לו.

וכן נראה ממגן אברהם [קנו ג] שמפרש "כזורק אבן לחמת" שדומה לחמת יין שאינה מלאה, והוא זורק אבן לתוכה כדי שתתמלא, ובאמת אינו מעלה ולא מוריד. כך היא האכילה לאחר שש שעות.

עוד כתב שם המגן אברהם בסעיף א,

נכונים הם להלכה.

ולא תימא ביישוב הסתירה בין דברי רבי מאיר ורבי יהודה בעדות, לדבריהם בחמץ, כי תנאי היא, שנחלקו תנאים בדעתם. שלדעת התנא של המשנה שלנו, סובר רבי מאיר שאדם טועה רק בשעה אחת, ורבי יהודה סובר שאדם טועה בשתי שעות. והתנא של המשנה בסנהדרין סובר, שלפי רבי מאיר אדם טועה בשתי שעות, ולפי רבי יהודה בשלש שעות [לפי רבא].⁽³³⁹⁾

לכן משמיענו רב אשי שאין כאן מחלוקת, אלא שיש הבדל בין חמץ לעדות, כפי שנתבאר לעיל.

אמר רב שימי בר אשי: לא שנו בענין עדות, שאפילו כשהעדים מכחישים זה את זה בזמן, לפעמים תולין הדבר בטעות ומקיימין את העדות, אלא כשהם מעידים בשעות, כגון, שזה אומר בשתים וזה אומר בשלש. אבל אם אחד אומר שהמעשה היה קודם הנץ החמה, ואחד אומר שהיה אחר הנץ החמה, עדותן בטילה, כי אין אדם טועה בין קודם הנץ החמה לאחוריו.

ומקשינן: מה משמיענו רב שימי, והלא פשיטא היא?

ומשנינן: אלא, כך אמר רב שימי: אחד

אומר קודם הנץ החמה, ואחד אומר בתוך הנץ החמה בהתחלת הנץ, עדותן בטילה.

ועדיין מקשינן: הא נמי פשיטא היא, שהרי גם בכך לא ניתן לטעות?

ומשנינן: מהו דתימא שלעולם תרוייהו חדא מילתא קאמרי, לאותו זמן נתכוונו שניהם, שהמעשה היה אמנם מעט קודם הנץ החמה, והא דקאמר אחד מהם

”בתוך הנץ החמה”, משום דבגילוייא הוה ג-א קאי, הוא עמד במקום גלוי,⁽³⁴⁰⁾ וזהרורי בעלמא הוא דחזא, הוא ראה את התנוצצות קרני השמש, וסבר שכבר התחיל הנץ החמה. ואין הם מכחישים זה את זה.

קא משמע לן רב שימי בר אשי שאין אדם טועה בכך, ואמנם עדותן בטילה.

אמר רב נחמן אמר רב: הלכה כרבי יהודה שאוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש.

אמר ליה רבא לרב נחמן: ונימא מר: הלכה כרבי מאיר שאוכלין כל חמש. דהרי סתם לן תנא כוותיה?

דתנן בתחילת פרק שני: כל שעה שמותר לאכול חמץ, הרי הוא מאכילו לבהמתו.

חמש לשבע או לא. לכן קמשמע לן רב אשי, שאין כאן מחלוקת תנאים, אלא שיש לחלק, שבחמץ גזרינן טפי משום שהוא מסור לכל, או משום גזירה אטו יום המעונן.

340. יד רמה סנהדרין [מב א]. וראה רש”י תענית [ג ב] ד”ה גילהי.

מהמיטה, ובשבת וביום טוב מאחרין לקום משום עונג שבת ויום טוב.

339. פירוש נוסף אומר רש”י. שלא תימא לתרץ את הקושיא מעדות לחמץ [שבעדות אומר רבי יהודה שאין אדם טועה בין חמש לשבע, ואילו בחמץ הוא גזור על השעה החמישית], שנחלקו תנאים בדעת רבי יהודה אם שייך לטעות בין